

varit Åby-stenen, U 498. I *UFT* h. 4 (1875), s. 37 omtalas, att i *Ransakningarna* finnas nämnda flera fornminnen, som numera äro okända, bl. a. »vid Mälsta en lång runsten, vid Hungärde en runsten». I *Sverige. Geografisk, topografisk, statistisk beskrifning*, Bd 4 (1909), s. 650 säges om fornminnen i Husby-Långhundra sn bl. a. följande: »Liljegren nämner fem runstenar . . . En gammal anteckning från 1600-talet nämner dessutom en runsten vid Mälsta och en vid Hönsgärde.» Det är utan tvivel dessa uppgifter från *Ransakningarna*, som gå igen även hos Dybeck, ehuru påståendet, att runstenarna skulle ha funnits »i mannaminne» är oriktigt och vilseledande.

Vad som meddelas i *Ransakningarna* om »runstenar» i Husby-Långhundra sn, utöver vad som redan har anförts rörande Tibble-stenen (U 496) och Tibble-hällen (U 497), är följande:

»3. Brede widh Mählsta by och dess Humblegård finnes och en Långh Runsteen. [Hadorph har i marginalen antecknat: 'R. 1', d. v. s. en runsten.]

4. På Heinsgiärde backan finnes en Långh Runsteen, såsom een bordzskifwa men hwadh den betyder ähr okunnigt. [Hadorph i marginalen: 'R. 1.']»

Om bruket av ordet »runsten» i denna källa gäller vad som redan förut har anmärkts (s. 211); det betecknar resta stenar från forntiden i allmänhet, sålunda även bautastenar. Uppgifterna i *Ransakningarna* äro därför icke någon garanti för att vid Mälsta och Hönsgärde verkligen ha funnits stenar med runinskrift. Några sådana runstenar vid dessa platser äro icke kända från Peringskiölds, Dybecks och Brates samlingar, och de ha utan resultat eftersökts i senare tid.

499. Lilla Gottröra, Gottröra sn.

Litteratur: B 219, L 1625. *Ransakningarna* 1667—84; J. Hadorph, *Resejournal* 1682 (i Peringskiölds *Monumenta* 3); J. Peringskiöld, *Monumenta* 3, bl. 21; *UFT* h. 4 (1875), s. 29.

Avbildning: P. Helgonius och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds *Monumenta* och B 219).

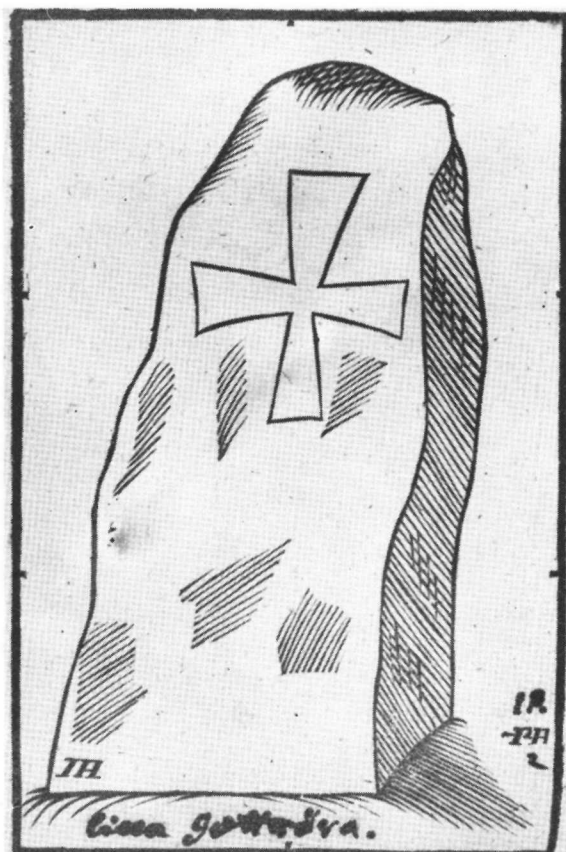

Fig. 244. U 499. Lilla Gottröra, Gottröra sn. Efter B 219.

I *Ransakningarna* meddelas: »Emällan Kyrckian och Lillegottröra berättas en Lång Runasteen wara omkull liggiande men ingen vidare säyn.» Hadorph har i marginalen antecknat: »R. 1.», d. v. s. en runsten. Möjligen avses här den korsmärkta sten vid Lilla Gottröra, som är avbildad på ett träsnitt signerat av P. Helgonius och J. Hadorph (B 219). Träsnittet har i *Monumenta* påskriften: »Lilla Gottröra.» Denna sten avbildas visserligen såsom rest, under det att den i *Ransakningarna* omtalade säges vara »omkull liggiande». Liknande förekommer emellertid i flera andra fall, vare sig nu omkullfallna runstenar verkligen ha blivit resta i samband med Hadorphs resor eller de endast framställas i ett sådant skick på avbildningarna. Några senare uppgifter om stenen vid L. Gottröra finnas icke, och den har förgäves eftersökts.

Höjd omkr. 1,65 m., bredd (nedtill) 0,75 m.

Stenen har ingen inskrift, endast ett enkelt kors. Sannolikt är det en minnesten, rest under kristen tid över en död, men utan runor och namn.

500. Johannesberg, Gottröra sn.

Pl. 99.

Litteratur: R. Dybeck, *Reseberättelse* 1867 (ATA); E. Brate, *Anteckningar* 1914 (ATA); *Handlingar i ATA* 1926—30.

Äldre avbildning: Brate foto 1914 (ATA).

Runstenen omtalas första gången i R. Dybecks *Reseberättelse* för år 1867: »För att taga kännedom om en hittills icke bekant runsten vid Johannisberg i Gottröra socken (Långhundra härad) begaf jag mig dit.» Om resultatet av Dybecks besök finns emellertid ingenting känt, och runstenen finnes icke upptagen i den förteckning över kända fornlämningar i Gottröra socken, som ingår i *UFT* h. 4 (1875). År 1908 kom en anmälan till Riksantikvarien, att en runsten fanns vid Johannisberg, »på en backe som har varit åker vid ett torp kalladt Runsten». Platsen besöktes år 1914 av Brate. Runstenen låg då med den ristade sidan nedåt men vändes. »Stenen hade emellertid en gammal spricka och brast vid vändningen och ligger nu med runsidan uppåt. Det är knappt möjligt att hopsätta densamma. Efter skedd undersökning avbildades ristningen medelst avklappning. Emedan ristningen är ganska grund, kan icke loppet och sammanhanget av alla små slingor riktigt redas.» Runstenen låg sedan kvar, sönderslagen i två stora delar, till år 1942, då den lagades med stenkitt och restes på sin nuvarande plats.

Ljusgrå grejsgranit. Höjd över markytan 1,66 m., bredd 1,11 m. Ristningens höjd 1,40 m., bredd 0,93 m. Stenen har ursprungligen varit nära fyrkantig. Och den bär en ristning, som synes ha varit synnerligen väl anpassad till denna form. På v. sidan äro stora stycken avslagna såväl upptill som nedtill, och flera runor ha därvid gått förlorade. — Ristningen torde alltifrån början ha varit mycket grund och ojämn. Därtill har den säkerligen skadats mycket genom frätning, särskilt på v. sidan. H. sidans ristning är jämförelsevis bäst bevarad. Även ornamentiken är ojämn, och det torde vara omöjligt att numera helt utreda ristningens ursprungliga utseende.

Ristningen visar en hög grad av osäkerhet i former och utförande. Den är icke utförd av någon övad mästare utan sannolikt av en ristare, som mera tillfälligt fått pröva en sådan uppgift. Säkerligen är det icke en tillfällighet, att en ristning av denna art står rest på denna plats, som utan tvivel varit en avlägsen bygd. Här har knappast bött någon rik storbonde utan snarast en fattig nybyggare, som emellertid också ville hedra sin fader på övligt sätt med en runsten.

Inskrift:

p - . . . s r . - uk · aip - tu · kiara · merki · eftir kelau faðu . . . s - - sirk

... [le]tu gærva mærki æftir Kætillaug(?), faðu[r] sinn ...

»... läto göra märke efter Kättillög, sin fader ...»